

*Гаврилова К.Ю., заступник начальника ГУ ДСНС у Херсонській обл.,
к.ю.н., доц., м. Херсон, ORCID: 0000-0002-7942-5700*

*Havrylova K., Candidate of Law, Associate Professor, Deputy Head of the
Main Department of the State Emergency Service of Ukraine in Kherson region,
Kherson*

ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

STATE STRATEGY FOR IMPROVING AND DIGITALIZATION THE TRAINING OF CIVIL PROTECTION SPECIALISTS UNDER MARTIAL LAW

У статті розглянуто державну стратегію вдосконалення підготовки фахівців цивільного захисту, адаптацію системи підготовки та навчання до викликів, які актуальні в умовах воєнного стану. В період активних бойових дій на фахівців цивільного захисту додатково покладається вміння прийняття рішень щодо оперативності та безпеки. Фахівці цивільного захисту можуть працювати в місцевих органах влади, освітніх закладах, військових формуваннях, ДСНС України, це підготовлений персонал, який приймає участь у формуванні державної політики у сфері безпеки та захисту. Проаналізовано методи підготовки керівного складу органів виконавчої влади та суб'єктів господарювання. Особливу увагу приділено впливу цифровізації на організацію навчального процесу, а також запровадженню електронної системи тестування та відеоспостереження для забезпечення прозорості підсумкової перевірки знань.

Ключові слова: *цивільний захист, професійна компетентність, функціональне навчання, воєнний стан, цифровізація освіти.*

The article discusses the state strategy for improving the training of civil protection specialists, adaptation of the training and education system to the challenges that are topical in martial law. During the period of active hostilities, civil protection specialists are additionally tasked with the ability to make decisions regarding efficiency and safety. Civil protection specialists can work in local authorities, educational institutions, military formations, and the State Emergency Service of Ukraine; they are trained personnel who participate in the formation of state policy in the field of security and protection. The methods of training of managerial personnel of executive authorities and business entities are analyzed. Particular attention is paid to the impact of digitalization on the organization of the educational process, as well as the introduction of an

electronic testing system and video surveillance to ensure transparency of the final knowledge test.

Keywords: *civil protection, professional competence, functional training, martial law, digitalization of education.*

Постановка проблеми. Сучасні безпекові виклики, спричинені збройною агресією проти України, суттєво вплинули на функціонування єдиної державної системи цивільного захисту. Зростання кількості надзвичайних подій, ситуацій, необхідність швидкого реагування на небезпеки, своєчасного оповіщення, проведення евакуації, організації укриття населення, проведення аварійно-рятувальних та відновлювальних робіт, надання допомоги постраждалому населенню вимагають від відповідальних осіб високого рівня професійної компетентності.

В умовах воєнного стану ефективність реалізації заходів цивільного захисту значною мірою залежить від здатності посадових осіб органів державної влади та суб'єктів господарювання діяти злагоджено, оперативно та в межах правових процедур. Саме тому організація цілеспрямованої підготовки керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і реалізацією заходів у сфері цивільного захисту є важливою складовою національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі вітчизняні та зарубіжні вчені приділяють певну увагу вивченню питання підготовки фахівців у сфері цивільного захисту, це відображено у працях С. Андрєєва, М. Брушлінського, Ю. Воробйова, Л. Жукової, Н. Клименко, О. Могильниченка, С. Соколова, П. Вагнера, О. Труша, І. Трояна, І. Цитлес, М. Фалєєва.

Крім того, М. Козяр, А. Литвин вивчали особливості підготовки фахівців цивільного захисту до діяльності в надзвичайних ситуаціях [1]. Р. Яковчук, О. Меньшикова, В. Попович у спільну дослідженні доходять до висновку про необхідність адаптації навчальних програм до нових реалій, використання цифрових технологій з метою підвищення ефективності засвоєння інформації під час навчання [2]. О. Бойко проаналізувала перелік нормативно-правові актів, що регулюють функціонування єдиної державної системи цивільного захисту та ухвалені саме в умовах воєнного стану [3].

Дослідник М. Трещов у своєму дослідженні обґрунтовував пріоритетність цифровізації держави в умовах війни, що надає переваги як для підтримки функціонування системи публічного управління в умовах кризи, так і в повоєнний період відновлення. Акцентував увагу на цифрових технологіях, що покращать управління під час надзвичайних ситуацій [4].

Метою дослідження Н. Клименко були особливості забезпечення цивільного захисту в умовах введеного на всій території України воєнного стану [5].

Більшість авторів акцентують увагу на формуванні компетентностей з цивільного захисту у студентів, курсантів закладів вищої освіти, не приділяючи уваги навчанню компетентностей фахівців, відповідальних за організацію та здійснення заходів з питань цивільного захисту. Саме зазначена категорія персоналу відповідає за індивідуальну та колективну безпеку.

Постановка завдання. Метою статті є обґрунтування підходів до формування професійної компетентності фахівців цивільного захисту в умовах воєнного стану через аналіз нормотворчих змін, освітніх потреб, змісту та організації підготовки керівників і фахівців органів влади та суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. В умовах повномасштабної війни формування професійної компетентності керівного складу та фахівців, відповідальних за організацію та здійснення заходів з питань цивільного захисту, набуває ключового значення для забезпечення ефективного функціонування системи цивільного захисту на державному, регіональному та місцевому рівнях. Зростання масштабів загроз, пов'язаних із воєнними діями, спричинило потребу в осмисленні нових реалій, що вимагають оперативного прийняття рішень, високої адаптивності, координації між структурами та готовності до реагування на надзвичайні ситуації.

Професійна компетентність фахівця у сфері цивільного захисту – це інтегрований показник готовності до ефективного виконання службових обов'язків в умовах підвищеної небезпеки, який охоплює поєднання спеціальних знань, практичних навичок, управлінських здібностей, а також здатності до міжвідомчої комунікації. До її складу входять: нормативно-правова обізнаність у сфері цивільного захисту, вміння ідентифікувати потенційні ризики та загрози, здатність приймати обґрунтовані рішення в умовах обмеженого часу, організовувати увесь комплекс заходів цивільного захисту, організовувати взаємодію із суб'єктами забезпечення цивільного захисту всіх рівнів, населенням та громадськими організаціями і волонтерами, а також враховувати потреби вразливих категорій громадян.

Важливу роль у цьому процесі відіграють навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності, які забезпечують підготовку керівників і фахівців органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання за оновленими програмами [7-10]. Під впливом динамічних змін у нормативно-правовій базі України, зокрема у Кодексі цивільного захисту, а також у низці підзаконних актів, істотно трансформувалися підходи до організації заходів цивільного захисту. Зокрема, відбулося оновлення процедур застосування систем оповіщення, що включає розширення інфраструктури сирен і засобів інформування, з урахуванням потреб людей з інвалідністю; зміни у плануванні та реалізації заходів з евакуації, які охоплюють створення координаційних штабів, застосування обов'язкової евакуації вразливих груп

населення з небезпечних територій; запровадження нових практик з укриття населення, включаючи використання мобільних захисних споруд. Окремим напрямком робіт визначається реалізація комплексу заходів у період після завершення активної фази воєнних дій. Це стосується передусім ліквідації наслідків збройної агресії, включаючи проведення відновлювальних робіт, розмінування територій, відновлення об'єктів критичної інфраструктури, а також організації соціально-психологічної підтримки населення.

Унаслідок цих змін актуалізувалася необхідність комплексного оновлення змісту навчальних модулів і програм підготовки фахівців. Освітній процес було адаптовано до сучасних викликів, що забезпечило відповідність між формованими компетентностями та вимогами реальної практики. Зміст навчальних занять доповнено тематиками, які відображають досвід реагування на ризики воєнного характеру, алгоритми дій при евакуації та укритті працівників та населення, сучасні підходи до планування та управління процесами реінтеграції територій, застосування інструментів оцінки пошкоджень і потреб, організацію взаємодії з гуманітарними та міжнародними структурами тощо.

Особливу увагу приділено формуванню інтегрованих професійних компетентностей, до складу яких входять: здатність до критичного аналізу ситуації, прийняття обґрунтованих управлінських рішень у кризових умовах, навички ефективної комунікації та координації дій між суб'єктами цивільного захисту, готовність до роботи з уразливими категоріями населення. Окрім того, освітній процес передбачає опанування слухачами нормативно-правових основ цивільного захисту, принципів прогнозування та оцінки ризиків, а також засобів моніторингу, оповіщення та інформування населення.

Загалом, формування професійної компетентності фахівців у сфері цивільного захисту в умовах воєнного стану відбувається на засадах гнучкості, адаптивності та міждисциплінарності, що має забезпечувати не лише високий рівень теоретичної підготовки, а й готовність до практичного реагування на сучасні загрози у сфері безпеки життєдіяльності.

Формування сучасної системи підготовки фахівців цивільного захисту в умовах воєнного стану вимагає впровадження ефективних освітньо-методичних підходів, інноваційних технологій і прозорих механізмів об'єктивного оцінювання навчальних результатів. Глобальні трансформації безпекового середовища зумовлюють необхідність адаптації освітніх програм до нових умов, зокрема шляхом цифровізації навчального процесу, посилення його гнучкості та забезпечення контролю за якістю підготовки.

Процес цифрової трансформації функціонального навчання, ініційований Державною службою України з надзвичайних ситуацій, перебуває на етапі активного впровадження. Його стратегічна мета полягає у створенні єдиного цифрового освітнього середовища, здатного забезпечи-

ти дистанційне й змішане навчання для різних цільових груп слухачів. Це передбачає поступове формування електронних курсів, інтеграцію мультимедійних ресурсів, тестових завдань, ситуаційних кейсів і засобів зворотного зв'язку [11].

Виникає необхідність оновлення навчальних програм з цивільного захисту враховуючи використання новітніх технологій при запобіганні та реагуванні на надзвичайні події, ситуації. Все частіше, при проведенні аварійно-рятувальних, відновлювальних робіт та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій використовуються передові роботизовані системи, штучний інтелект, безпілотні літальні апарати (БПЛА).

Використання штучного інтелекту дозволить прискорити аналіз даних та узагальнити інформацію про надзвичайну ситуацію для формування сценаріїв розвитку подій. Проаналізовані дані будуть використанні для генерації рекомендацій щодо подальших дій, які можливо використовувати для ефективного розподілу персоналу та ресурсів.

На цьому етапі впровадження цифрових інструментів супроводжується оптимізацією структури навчального процесу, зокрема скороченням аудиторного компоненту для окремих категорій керівного складу без втрати якості та повноти змісту. Такий підхід забезпечує гнучкість освітніх траєкторій, підвищує ефективність використання навчального часу та адаптує освітній процес до індивідуальних потреб слухачів.

Одним із найбільш ефективно реалізованих напрямів цифровізації на сьогодні є впровадження стандартизованої системи підсумкового тестування. Процес тестування супроводжується відеофіксацією та контролюється комісією. Відеозаписи зберігаються протягом року, що забезпечує прозорість і об'єктивність результатів.

Особливістю тестування є індивідуалізація: кожному слухачеві система автоматично формує унікальний набір із завдань, обраних методом випадкової вибірки з загальної бази запитань. Це унеможливорює дублювання відповідей, знижує ймовірність формального проходження тесту та підвищує надійність результатів.

Система оцінювання доповнюється аналізом результатів практичних занять, виконання ситуаційних завдань, участі в тренінгах. Залучення слухачів до змодельованих сценаріїв надзвичайних ситуацій дозволяє оцінити не лише рівень засвоєння теоретичних знань, а й сформованість ключових компетентностей, зокрема управлінських, аналітичних, нормативно-правових і комунікативних.

Моніторинг результатів навчання реалізується також через інструменти зворотного зв'язку – анкетування, опитування, експертне оцінювання, які надають можливість оперативно реагувати на зміни в безпековому середовищі, удосконалювати зміст програм, адаптувати методи

викладання. Важливим елементом контролю є також аналіз участі слухачів у командно-штабних навчаннях та тренуваннях, спеціальних об'єктових навчаннях та тренуваннях, що дозволяє оцінити рівень готовності до реальної практики [5-6].

Таким чином, уже впроваджені елементи цифрової трансформації – електронне тестування, відеоспостереження, індивідуалізоване оцінювання – засвідчують становлення нової моделі навчання, здатної забезпечити ефективне формування професійних компетентностей у динамічних умовах безпекової нестабільності.

Висновки дослідження. Результати дослідження підтверджують, що освітньо-методичні зміни та цифровізація навчального процесу суттєво впливають на якісне формування професійної компетентності фахівців цивільного захисту. Сформовані компетентності охоплюють широкий спектр – від нормативно-правових знань до управлінських навичок, здатності до дій в умовах невизначеності, реагування на загрози воєнного характеру, участі в заходах з ліквідації наслідків збройної агресії та подальшої відбудови.

Система підготовки у сфері цивільного захисту наразі перебуває в активному процесі трансформації. Її подальший розвиток має ґрунтуватися на поєднанні науково обґрунтованих підходів, цифрових рішень та компетентісно орієнтованої моделі навчання, що забезпечить стійкість, ефективність і адаптивність підготовки фахівців до сучасних та майбутніх викликів у сфері цивільного захисту та безпеки життєдіяльності.

Список використаних джерел:

1. Kozyar M., & Lytvyn A. Особливості підготовки фахівців цивільного захисту до діяльності в надзвичайних ситуаціях. Вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. 2018. № 15, С. 199-208. URL: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/Visnuk/article/view/156>.

2. Спільні дії військових формувань і правоохоронних органів держави: проблеми та шляхи вирішення в умовах воєнного стану. Збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. м. Одеса. 2022. С. 261. URL: <https://vaodesa.mil.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/Zbirnyk-tez-20.10.2022.pdf>.

3. Бойко О. Державне управління у сфері цивільного захисту: подальше вдосконалення законодавства в умовах дії воєнного стану. Науковий вісник: Державне управління. 2022. № 2 (12), С. 195–217. URL: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-195-217](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-195-217).

URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/260>.

4. Трещов, М. М., & Наумик, А. С. Цифровізація воюючої держави: необхідність та переваги. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2023. № 9. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-02-10>.

5. Клименко Н. Особливості забезпечення цивільного захисту в умовах воєнного стану. Науковий вісник: Державне управління. 2022. №2 (12), С. 218–233. URL: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-218-233](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-218-233). URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/261>.
6. KONDEL, V. Формування базових компетентностей з цивільного захисту під час підготовки здобувачів вищої освіти в умовах воєнного стану. Витоки педагогічної майстерності. 2023. № 31, С. 98–103. URL: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2023.31.283330>. URL: <https://sources.pnpu.edu.ua/article/view/283330>.
7. Про організацію функціонування єдиної державної системи цивільного захисту в умовах воєнного стану : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24.02.2022 № 179-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-organizaciyu-funkcionuvannya-yedinoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-v-umovah-voyennogo-stanu-179-240222>.
8. Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» (із змінами від 14.03.2022 № 133/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»; від 18.04.2022 № 259/2022), від 17.05.2022 № 341/2022 «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні». URL : <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.
9. Кодекс цивільного захисту України : Відомості Верховної Ради. 2013. № 34-35, С. 458.
10. Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях : постанова КМУ № 444 від 26 червня 2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0046-20>.
11. Порядок проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту : Постанова КМУ від 23 жовтня 2013 р. № 819. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2013>.
12. Порядок підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту : Постанова КМУ від 26 червня 2013 р. № 443. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2013>.
13. Концепція модернізації закладів освіти системи Державної служби України з надзвичайних ситуацій : наказ МВС від 20.12.2023 № 1057.

References:

1. Kozyar, Mykhailo, & Lytvyn, Andrii. “Peculiarities of Training Civil Protection Specialists for Activities in Emergency Situations”. Visnyk Lvivskoho derzhavnoho universytetu bezpeky zhyttiedialnosti. No.15, 2018: <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/Visnuk/article/view/156>.
2. “Joint Actions of Military Formations and Law Enforcement Agencies of the State: Problems and Solutions Under Martial Law. Collection of Abstracts of the IV International Scientific and Practical Conference”. Odesa, 20 Oct 2022. pp. 261: <https://vaodesa.mil.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/Zbirnyk-tez-20.10.2022.pdf>.

3. Boyko, Oksana. "Public Administration in the Field of Civil Protection: Further Improvement of Legislation Under Martial Law". *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*. No. 2 (12), 2022. Pp. 195–217: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-195-217](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-195-217).

4. Treshchov, Myroslav, & Naumyk, Anton. "DIGITIZATION OF THE BELLIGERENT STATE: NECESSITY AND ADVANTAGES". *Problemy suchasnyh transformatsiy*. Series: Law, Public Administration and Management. No. 9, 2023: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2023-9-02-10>.

5. Klymenko, Nataliia. "Peculiarities of Civil Protection Provision Under Martial Law". *Naukovyi visnyk: Derzhavne upravlinnia*. No. 2 (12), 2022. pp. 218–233: [https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2\(12\)-218-233](https://doi.org/10.33269/2618-0065-2022-2(12)-218-233).

URL: <https://nvdu.undicz.org.ua/index.php/nvdu/article/view/261>.

6. KONDEL, Volodymyr. "Formation of Basic Competences in Civil Protection in the Training of Higher Education Students under Martial Law". *Vytoky pedahohichnoii maysternosti*. No. 31, 2023. Pp. 98-103: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2023.31.283330>.

URL: <https://sources.pnpu.edu.ua/article/view/283330>.

7. On the Organisation of the Functioning of the Unified State System of Civil Protection under Martial Law: Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine, 24 Feb 2022, no. 179-p: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-organizaciyu-funkcionuvannya-yedynoyi-derzhavnoyi-sistemi-civilnogo-zahistu-v-umovah-voyennogo-stanu-179-240222>.

8. Order of the Prezident of Ukraine from 24 Feb 2022 no. 64/2022 "On the introduction of martial law in Ukraine" (amended on 14 March 2022 no. 133/2022 "On the extension of martial law in Ukraine"; from 18 Apr 2022 no. 259/2022), from 17 May 2022 no. 341/2022 17.05.2022 № 341/2022 "On the extension of martial law in Ukraine": <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

9. Code of Civil Protection of Ukraine. *Vidomosti Verkhovnoii Rady Ukrainy*. No. 34-35, 2013. Pp. 458.

10. Procedure for Training the Population to Act in Emergency Situations : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine no. 444 from 26 June 2013: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0046-20>.

11. Procedure for Training of Management Personnel and Specialists Whose Activities are Related to the Organization and Implementation of Civil Protection Measures : Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine no. 819 from 23 Oct 2013: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/819-2013>.

12. Procedure for Preparing for Actions Assigned by the Authorities and Civil Protection Forces: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine no. 443 from 26 June 2013: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/443-2013>.

13. Concept of Modernization of Educational Institutions of the State Emergency Service of Ukraine: Order of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine no. 1057 from 20 Dec 2023.